

Työn- ja työajanhallinta osaksi opetusalan työhyvinvointia

Yhteysopettajakoulutus

OAJ Uusimaa 8.-10.4.2022

erityisasiantuntija Tomi Törrönen, OAJ

Työaika työntekijän näkökulmasta

- Työolobarometrin johtopäätöksiä 2017 - 2021:
  - Työssä jaksamisessa on tapahtunut käänne huonompaan
  - Opetusalan töiden pitäisi jakautua tasapuolisemmin
  - Työaika ei riitä työn tekemiseen
  - Työmäärä on kasvanut
- Työn kaksi ulottuvuutta, työn määrä (mm. työaika) ja työn kuormitus
Tehtävien määrän ja käytettävissä olevan työajan epäsuhta luo kuormitusta.
Myös virheellinen ajatus työaikamääräyksistä voi luoda epäoikeudenmukaisuuden tunnetta ja sitä kautta kuormitusta, vaikka siihen ei olisi todellista perustetta.

- Mä teen jatkuvasti ainakin 50 tuntisia työviikkoja ja minulle maksetaan vain 29 tunnista.
- Ei tätä asiantuntijatehtävää voi hoitaa kelloon katsomalla.
- Ai sittenkö mä vain pudotan hanskat ja sanon että työaika on täynnä?
- Ei työtunnit kerro mitään siitä mitä on saanut aikaiseksi.
- Ei työaika kuitenkaan riitä.
- Mä en vain halua tietää kuinka paljon teen töitä vapaa-ajalla.
- Millä ajalla mä sitä työaikaa oikein suunnittelen?
- Ei tuntien seuraaminen kerro yhtään mitä on saanut aikaiseksi.

Työaikaan suhtautuminen vaihtelee

Työaika koetaan monella eri tavalla opetuslalla.

Osa kokee sen suunnittelemisen ja seuraamisen jollain tavoin alistavaksi ja kahlitsevaksi kyttämiseksi.

Osa kokee sen helpottavan työn hallintaa, rajaavan työn määrää sekä selkiyttävän työ- ja vapaa-ajan rajaa.

Huom. Työajanseurannalla ei ole tarkoitus yrittää todistaa tehneensä joka minuutti töitä. Työaika kuluu myös asioihin, joista ei jää konkreettista jälkeä.

Työ(aika) hallintaan

- Työajan hallinta on kokoajan oleellisempi osa **työn hallintaa** ja **työhyvinvointia**.
- Ongelma nousee esille kaikissa opetusalan tehtävissä varhaiskasvatuksesta korkeakouluihin.
- Työnajan suunnittelu vaatii osaamista **työnantajalta** sekä **työntekijöiltä** itseltään.
- Aina tulee olemaan ristiriitoja työhön kohdennetun ajan määrän suhteen.

Ongelma ei synny vain työaikamuodosta, mutta sen korjaaminen ongelmien kärjistyessä on hankalampaa joissain muodoissa.

Opetushenkilöstön työaikamallit

- Yleistyöaika (varhaiskasvatus)
- Opetusvelvollisuustyöaika (mm. yleissivistävät opettajat)
- Toimistotyöaikaan rajoittuva kokonaistyöaika (rehtorit)
- Vuosityöaika (mm. ammatilliset opettajat, opot, lu eo)

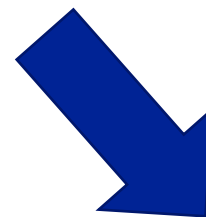
Mikään työaikajärjestelmä ei automaattisesti suoja työntekijää kuormittumiselta. Eri työaikamuodot antavat erilaiset työkalut puuttua työn määrään, mutta kaikissa tulee suunnitella työntekoa → mm. rajata työtehtäviä ja tarkastella työtapoja.

Työajan riittämättömyys

Liikaa töitä

Ensisijaisesti on puututtava työn määrään ja kuormittavuuteen

Liian vähän työaika

Lisätyön määrääminen ja korvaaminen on toissijainen ratkaisu

Työtehtävät /
virkavelvollisuus

Virka- ja
työehtosopimuksen
mukainen työaika

- Lait ja asetukset
- Valtakunnallinen opetussuunnitelma
- Paikallinen opetussuunnitelma
- Muut viranomaistahot (esim. OKM, STM, Karvi)
- Työnjohdolliset määräykset

- Eri työaikajärjestelmät - erilaiset työaikalajit
- Osa tehtävistä määritelty työajallisesti väljemmin
- Mahdollisuudet joustoihin lukuvuoden aikana?
- Lisä- tai ylityön mahdollisuus?

Työaikasuunnitelma

- Todellinen riittämättömyys vs. riittämättömyyden **kokemus**
→ voi kummassakin tilanteessa johtaa uupumiseen.
- Työn ja työajan pirtaleisuus voi johtaa virheelliseen päätelmään työajan määrästä
- Ongelma koskee yhtälailla opettajia ja rehtoreita.
- Mikään työaikamalli tai lisätyökorvaus ei tuo lisää tunteja vuorokauteen eikä suunnittele työaika työntekijän puolesta.

Asia liittyy paitsi palkkaedunvalvontaan, myös työsuojeluun.

Miten työn hallintaa voi kehittää?

- Suunnittelu
  - Mikäli työaika ei ole millään tavoin suunniteltu ja kohdennettu eri työtehtäviin, ei työaika voi olla hallinnassa. Myös työajan seuraaminen on tällöin hyödytöntä.
- Työhön käytettävän ajan ja omien työtapojen arviointi
  - Välillä on pakko myös rajata työhön käytettävää aikaa. Tämä ei välttämättä näy laadussa, vaikka se siltä voi itsestä tuntua.
- Suunnitelman noudattaminen ja seuraaminen
  - Eri sopimuksissa on erilaisia velvoitteita työajan seurannasta. Seurantaa kannattaa kuitenkin tehdä myös oma-aloitteisesti.

Työaika ei ole työntekijälle palkinto, vaan työnteon edellytys.

Työn suunnitelmallisuuden merkitys

Työn suunnittelulla

Tuodaan näkyville kaikki lukuvuoden tehtävät

→ tehtävien tasaisempi jakautuminen

Suhteutetaan tehtävät käytettävissä olevaan työaikaan

→priorisointi mikäli kaikkeen ei riitä aikaa

Rajataan yksittäiseen tehtävään käytettävissä oleva aika

→”laatutaso” on suhteutettava tähän aikaan

Tehdään selkeä raja milloin mennään lisätyön puolelle

→ lisäkorvaus (Ilman työnantajan lupaa työn harrastamista)

Työssäjäksäminen

Kuormitus koetaan helposti työmääränä

- Yksinkertaistettuna esimerkkinä opetuksen suoratoisto:
Työ tehdään oppitunnin aikana, eikä lisäsuunnittelua periaatteessa vaadita, koska oppilaat seuraavat normaalia luokkaopetusta.

Opettaja kokee kuitenkin oppitunnille asetetun lisävelvoitteen ylimääräisenä työnä ja tuskin malttaa olla suunnittelematta jotain mukautuksia kotona seuraaville oppilaille.

Toisaalta voiko työajan lisääminen joissain tilanteissa vähentää kuormitusta?

Vaativa oppilasryhmä

→lisätään pari jakotuntia

vaikka työtuntien määrä kasvaisi, voi kuormituksen tunne itse asiassa laskea kun opettaja koee saavansa työlleen lisää aikaa ja sitä kautta myös palkkaa.

Työn kuormitusta korjataan väärällä tavalla

- Opettajat ottavat yhteyttä ja kysyvät voivatko tehdä lyhyempää työviikkoa, koska työ on niin kuormittavaa.
  - työn kuormittavuuteen tulee puuttua, ei osa-aikaistaa
- Opettajat ottavat yhteyttä ja vaativat ylimääräistä korvausta koska työ on niin kuormittavaa.
  - Ei ole suoraa mekanismia korvata työn kuormittavuudesta, työn kuormittavuuteen tulee puuttua

Kun uupumisesta näkyy merkkejä, tulee tarkastella mm.

- Työn kuormittavuutta (esim. ryhmäkoko, oppilasaines, lukujärjestys, siirtymiset jne.)
- Tehtävien määrää (lisätehtävien määrä, ylitunnit, muut vastuut)
- Työaika ja työn suunnitelmallisuutta (ovatko edellä mainitut tehtävät suhteutettu käytössä olevaan työaikaan)
- Työtapoja (Opetussuunnitelmasta tulkitut velvoitteet, kokeiden määrä, laajuus, eriyttäminen, oppimateriaalit jne.)

Pitkälti opettajan omissa käsissä

Uupumisen ennaltaehkäisy tärkeintä

Uupuneella ei ole enää voimia ”tuunata” työtään.

Uupuminen saattaa johtaa epäasialliseen käytökseen → helposti puututaan tähän eikä selvitetä taustoja → työyhteisöongelmat.

Toipuminen kestää todella pitkään, halvempaa on toimia etukäteen.

Opettajat sekä rehtorit tuntevat huonosti oman sekä muiden alojen työaikamääräyksiä ja tämä aiheuttaa välillä turhaa hämminkiä sekä pahaa mieltä.

Edunvalvonnan ja työsuojelun näkökulmasta selkeämmät työaikamääräykset helpottaisivat ongelmien ratkaisua.

Kun määräyksiä ei tunneta, tehdään sellaista mistä voisi kieltäytyä ja yritetään kieltäytyä sellaisesta mikä pitää tehdä.

Käsitys, että muilla aloilla olisi lain takaama palkallinen ruokatunti, on yllättävän yleinen. Myös työlainsäädännön taukomääräyksistä on varsin ruusuinen kuva.

Opetusalan työkuulttuuriin ei ole kuulunut työajan suunnittelu tai seuraaminen, mutta työpaikalla oloa arvostetaan itseisarvona

→ Tarvitaan muutosta työkuulttuurissa (esim. kiireen ihannoiti, työajattomuus), ei vain sopimusmääräyksissä.

Huomioita eri työaikamalleista

Varhaiskasvatus ja yleistyöaika

- Päivän ja viikon työaikaraja selkeä
- Työajan kokonaisuus periaatteessa hyvin hallinnassa työvuoroluettelojen takia, tasoittumisjakso ”nollaa tilanteen”
- Kriittisiä kohtia ylityön muodostuminen ja sak-aika

Työnsuunnittelusta

- Riittääkö sak-aika?
- Missä työtä tehdään ja onko sille asianmukaiset tilat?
- Onko esim. vasu-keskustelujen kestoa ohjeistettu?
- Miten toimitaan, jos sak-aika ei toteudu? Milloin syntyy tarve ylityölle?

Opetusvelvollisuusstyöaika

Yleissivistävä opetus

opettaja-
työpäivät

veso-
päivät

ehtojen
suoritus-
päivä

yhteist
huo

Tämä malli osoittaa ulkopuolisille opettajan tehtävien määrän moninaisuuden.

Ei sovellu työajan hahmottamiseen, vaan sitä varten työaikalajit tulee yksinkertaistaa.

kehittäm

suunnit

tehtävät

tehtävät

resurssi

arviointityö

omien
tuntien
valmistelu
ja jälkityö

oppi-
tunnit

valvonnat

demonstraatiot

lisät

lukiokerroin

Virkaan kuuluvat tehtävät...

...tehdään virkaan kuuluvalla työajalla.

Perusopetuksen yhteissuunnittelutyöaika

- Toimii ajankäytön pohjattomana kaivona jos sen käyttöä ei opettajakohtaisesti suunnitella
- Onko ajankäytöstä tehty suunnitelmaa?
- 3 x 6 h vesot suunnitellaan joka koulussa, mutta ei 120 h ys-aikaa, miksi?

Ys-ajan suunnitteluvuorot

Perusopetuksen yhteissuunnittelutyöajasta on laadittava suunnitelma, jotta ys-aika jakautuu mahdollisimman tasaisesti lukuvuodelle ja voidaan varmistaa työajan riittävyys suunnitelluille työtehtäville. (Osio B Liite 1, 6§ ja 6a§ sove)

(huom. lukion liitteessä ei vastaavaa)

Työajan seurantaan ei ole velvoitetta. Työnantajalla on oikeus/velvollisuus seurata, että työntekijät hoitavat velvoitteensa.

Opetusvelvollisuustyöaika

- Sisältää paljon urakaluonteisia tekijöitä
- Urakan kokoon ei opettaja pääse vaikuttamaan, osa voittaa – yhä useampi häviää
- Opetus / oppituntien määrä on harvemmin se kuormittavin tekijä → esim. [Tommi Kinnunen](#), [Herman Keränen](#)

”Työhön voivat päättäjät lisätä mitä tahansa ilman, että kenenkään tarvitsee laskea, mitä se maksaa yhteiskunnalle, koska opettajilla ei ole tarkkaa työaikaa. Ja se ei kiinnosta ketään, millä ajalla opettaja kaiken ehtii tehdä. Tekemättä jättäminen taas on opettajalta virkavirhe.”

Tommi Kinnunen HS 26.11.2021

MUTTA ONKO ASIA NÄIN?

Mikäli on vapaus tehdä töitä (esim. oppituntien suunnittelua) juuri sen verran kun kokee tarpeelliseksi, missä menee lisää- / ylityön raja?

Missä vaiheessa opettaja / rehtori voi sanoa itselleen tehneensä ”tarpeeksi”?

Työaika yksinkertaistettuna

Työaikalajit opv-järjestelmässä:

- ✓ Oppitunnit (+ valmistelu- ja jälkityö)
- ✓ Opettajatyöpäivät eli vesot
- ✓ Yhteissuunnittelutyöaika
- ✓ Erikseen korvattavat tehtävät

Kaiken työn pitää sopia tähän jaotteluun.

Huomioitavaa

- Suunnitelman tekemiseen tarvitaan mukaan rehtori
- Vaikka kyse on rehtorin velvollisuudesta esihenkilönä, kannattaa painottaa myös suunnitelman merkitystä työnjohdollisena työkaluna
- Suunnitelmien avulla rehtori voi huolehtia työmäärän tasaisemmasta jakautumisesta ja työyhteisönsä työhyvinvoinnista
- Apua suunnitelmien tekoon voi pyytää luottamusmieheltä

Rehtoreiden kokonaistyöaika

Toimistotyöaikaan perustuminen tarkoittaa myös työajan pituutta. Keskimääräisen **viikkotyöajan tulee pysyä 36 tunnin 15 minuutin rajoissa**, ja **vuosityöajan tulee tasoittua** viikkotyöajasta laskettavan vuosittain vaihtelevaan työajan määrään, joka on **1537–1617 tunnin** välissä riippuen arkipyhien ja rehtorin vuosilomien määrästä. Työajan joustavuuden perustana ovat koulun toiminnalliset vaatimukset, joten rehtorin työmäärä ja työaika voivat vaihdella lukuvuoden aikana huomattavastikin.

Osa rehtorin työtehtävistä on sellaisia, jotka on tarkoituksenmukaista tehdä muualla kuin koululla: rehtoreiden ei siis edellytetä olevan koululla koko työaikaansa.

Virkaehtosopimuksen mukaan rehtoreille tulee vahvistaa ennen lukuvuoden alkua työaikasuunnitelma, jonka toteutumista seurataan säännöllisesti. Tällä on tarkoitus varmistaa, että rehtorin tehtävät ovat keskeisiä viranhoidon kannalta ja että työaika ei ylity.

(Osio B 9 § 3 mom. pöytäkirjamerkintä)

Paikallisesti huomioitavaa

- Vahvistetaanko rehtorille työajankäyttösuunnitelma ennen lukuvuoden alkua?
- Ovatko rehtorit edes halukkaita pitämään työajastaan kiinni? Miten heitä voi motivoida?
- Jos työajan riittämättömyydestä ei ole näyttöä, ei apulaisjohtajille saada työaika hallinnollisiin tehtäviin
- Näyttöä tarvitaan siis myös edunvalvonnan takia

Vuosityöaika

- Oppilaanohjaajat
- Opinto-ohjaajat
- Lukion erityisopettajat

Vuosityöajassa olevalle lukion opinto-ohjaajalle ja erityisopettajalle (Osio B 14a § ja 14b §) on ennen työkauden alkua vahvistettava työaikasuunnitelma. Sen toteutumista on seurattava säännöllisesti.

Peruskoulun oppilaanohjauksen lehtorille (Osio B 13 §) on työnantajan vahvistettava vuotuiset työtehtävät ja tätä varten laadittava suunnitelma työajan käytöstä, jotta työaika rajautuu virkaehtosopimuksen mukaisesti (Viranhaltijalaki 11§).

Paikallisesti huomioitavaa

- Tehdäänkö suunnitelmat ennen lukuvuoden alkua?
- Ovatko suunnitelmat sillä tasolla että ne määrittävät jotain työajankäytöstä?
- Tarkastellaanko suunnitelmien toteutumista riittävän usein?
- Ylittyykö työaika? / Ylittyykö työaika työnantajan määräyksestä?

Suunnittelusta

- Suunnitelma laadittava ennen lukuvuoden alkua / heti alussa, suunnitelman teko kesken lukuvuoden on hankalaa
- Suunnitelmien tulee olla opettajakohkaisia
- Riittävä tarkkuus, pelkkä listaus tehtävistä ei riitä
- Ei liian yksityiskohtaista koska silloin liian raskas

Työn osittaminen eri työaikajärjestelmissä

Huomioitava mm. osasairauslomalla, työkokeiluissa, tuntiopettajilla alle opv: tunneilla jne.

- Osittaminen aina laskennallisesti täydestä työajasta, ei ylityöstä
- Kaikki työ ositetaan
- Jotta ositetaan myös tehtävät eikä vain työaikaa, tulee tehdä asianmukainen suunnitelma!

Kysymyksiä, kommentteja?

Ole ensisijaisesti yhteydessä paikalliseen luottamusmieheen.

OAJ:n sivuilla työelämäopas.

Kysymyksiä toimistolle voi lähettää OAJ:n yhteydenottolomakkeilla.

Seuraa twitterissä @Ttorronen tai @oajry

Tutustu ja seuraa: oaj.fi opettaja.fi   [@oajry](https://www.instagram.com/oajry)